

Title	A határainkon kívüli vármegyeszékhelyek eredete (A Magyar Királyság vármegyéi [1881–1920])
Author(s)	Zaicz, Gábor
Citation	ハンガリー研究. 1 p.23-p.36
Issue Date	2021-03-31
oaire:version	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/81528
rights	
Note	ISSN: 2436-1364 (print), 2436-4932 (online)

Osaka University Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

Osaka University

A határainkon kívüli vármegyeszékhelyek eredete (A Magyar Királyság vármegyéi [1881–1920])

Zaicz Gábor

A Magyar Királyság területe az 1876-os megyerendezés után csak vármegyére és törvényhatósági jogú városokra oszlott (az utóbbiakhoz értjük Budapestet és Fiumét is), megszűntek a feudális korszakban kialakult különböző egyéb területi egységek, melyek sajátos önkormányzati és közigazgatási rendszerét már 1870-ben megszüntették. Az új közigazgatási felosztás végleges formáját Krassó-Szörény, ill. Abaúj-Torna vármegye létrejöttével nyerte el 1881-re. Ez a Trianoni békediktátum előtt utolsó vármegyerendszer.

Mai határainkon belüli vármegyeszékhelyek (zárójelben a megfelelő vármegye neve 1881-ben): Balassagyarmat (Nógrád), Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun), Debrecen (Hajdú), Eger (Heves), Esztergom (Esztergom), Győr (Győr), Gyula (Békés), Kaposvár (Somogy), Komárom (Komárom), Makó (Csanád), Miskolc (Borsod), [Moson]Magyaróvár (Moson), Nyíregyháza (Szabolcs), Pécs (Baranya), Sátoraljaújhely (Zemplén), Sopron (Sopron), Szeged (Csongrád), Székesfehérvár (Fejér), Szekszárd (Tolna), Szentes (Csongrád), Szolnok (Jász-Nagykun-Szolnok), Szombathely (Vas), Veszprém (Veszprém), Zalaegerszeg (Zala).

Dolgozatom az országhatárokon kívül eső vármegyék székhelyeit vizsgálja végig, majd pedig az 1920 után külföldre került egykori vármegyeneveket veszi górcső alá. Elsősorban azok nevének eredetével foglalkozik. Kiss Lajos nagyszerű művét, a *Földrajzi nevek etimológiai szótárát* (I—II. Budapest 1988. 4., bővített és javított kiadás) használom fel e célra. A szerző szíve szerint a történelmi Magyarország földrajzi neveit kívánta enciklopédikusan összegyűjteni alig néhány évvel a rendszerváltozás előtt. Ez a munka napjainkban Kiss Lajos hatalmas alkotása és további

folyóiratcikkei (elsősorban a Magyar Nyelvben és a Magyar Nyelvőrben) alapján Budapesten folyik, és legjobb reményeink szerint egy-két év múlva meg is jelenik.

Az 1947-et követően a határon kívülre került vármegyeszékhelyek eredete
(zárójelben a város egykori vármegyei hovatartozása, majd mai hivatalos neve)

SZLOVÁKIA (Felvidék) – 13 vm.

Alsókubin [1381] (Árva vm.; szlk. *Dolný Kubín*), m. R.*Alsókolbin

Az utótag vitatott eredetű: 1. vándorszó, vö. ósvéd *Kylfingar* <normann népcsoport>; 2. származékszó, töve az összl. *koblo ~ *kobľlo 'fészek; lakás, birtok' főnév lehet.

Aranyosmarót [1773] (Bars vm.; szlk. *Zlaté Moravce*)

Az utótag egy a *Marót* helynév (1113), amely a szlk. *Moravьci (tb. sz.) tkp. 'morvák' átvétele. Az *Aranyos-* előtag (1284) azzal kapcsolatos, hogy a Zsitva folyó homokjából az Árpád-korban aranyat mostak.

Besztercebánya [1263] (Zólyom vm; szlk. *Banská Bystrica*)

A m. *Beszterce* pataknev és a *-bánya* főnév összetétele, melynek szlovák megfelelője magyar tükörfordításnak látszik. Az előtagra ld. *Beszterce* [ld. ROMÁNIA (Erdély)].

Eperjes [1233] (Sáros vm.; szlk. *Prešov*)

A m. *eper* R. *eperj-* változatából képződött *-s* melléknévképzővel. A névadáskor feltűnően sok volt az eper a környéken. Ugyanígy a Csongrád megyei *Eperjes* község nevében, vö. *Eperjeske*, *Pozsonyeperjes*. A szlovák eredetű Tolna megyei *Jágónak* (< szlk. *Jahodník* hn.) község is eperrel benőtt területre utal.

Ipolyság [1799, de 1244] (Hont vm.; szlk. *Šahy*)

Az utótag a m. *Ság* hn. (1275 k.), amely a kihalt *ság* 'domb, erdő(s magaslat)' köznévre megy vissza. Az előtag az *Ipoly* folyó (1135 k.) közelségével kapcsolatos. Az *Ipoly* egyébként feltehetőleg indoeurópai eredetű folyónév.

Kassa [1230] (Abaúj-Torna vm.; szlk.. *Košice*)

Valamelyik *Ko-* kezdetű magyar személynév (pl. *Kokos* 'kakas', *Kolumbán* 'Kálmán', *Kopov* 'Kopó') -*sa* főnévképzővel ellátott alakja.

Liptószentmiklós [1863, de 1286] (Liptó vm.; szlk. *Liptovský Mikuláš*)

Az előtag (*Liptó*) a megyei hovatartozásra, a további tagok (*Szentmiklós*) a helység templomának védőszentjére utal. A magyarból került a szlovákba a szlk. R. *Liptovský Svätý Mikuláš* (1952-ig használták).

Lőcse [1249] (Szepes vm.; szlk. *Levoča*)

A *Lőcse* folyóról kapta nevét. ennek mentén épült. A folyónév szláv eredetű, tövében feltehetőleg a *lěvъ 'bal' melléknév jelentkezik.

Nyitra [1111] (Nyitra vm.; szlk. *Nyitra*)

A szlk. *Nitrava* helységnévre megy vissza, amely a mellette fekvő folyóról kapta a nevét (ez germán eredetű, és előtagja az indoeurópai eredetű **neid-* ~**nid-* 'folyik' ige lehet). A 871 körül időszakból adatolt ószlovák helynév a magyarban *Nyitra* alakot kapott, majd később ugyanilyen alakban lett a város és a folyó neve is.

Pozsony [1002] (Pozsony vm.; szlk. *Bratislava*)

A vár ispánjának, m. R. *Pos* nevéből keletkezett magyar névadással. A mai szlk. *Bratislava* a XIX. század közepén, téves rekonstrukcióval keletkezett.

Rimaszombat [1271] (Gömör és Kis-Hont vm.; szlk. *Rimavská Sobota*)

Az előtag arra utal, hogy a város a szláv eredetű *Rima* folyó völgyében található, az utótag pedig a szombati vásárookra emlékeztet. A város szlovák neve magyar mintát tükröz.

Trencsén [1111] (Trencsén vm.; szlk. *Trenčín*)

Szláv eredetű, vö. ószlk. *Trnka* személynév [tkp. 'kőkény'] -in képzős származékának átvétele. A magyar névből alakult a mai szlovák városnév. *Trencsén vármegye* is a benne fekvő településről kapta nevét.

Turócsszentmárton [1863] (Turóc vm.; szlk. *Martin*)

Előtagja a szláv eredetű *Turóc* folyónév. Ebből a névből származik az 1339-ből adatolható *Turóc vármegye*. A *Szentmárton* elem a helység templomának védőszentjére utal. A szlk. R. *Turčiansky Svätý Martin* a magyarból való (1951-ig használták).

UKRAJNA (Kárpátalja) – 3 vm.

Beregszász [1284] (Bereg vm.; ukr. *Берегово*)

Előtagja a *Bereg* (< *berek* ~ nyj. *bereg* 'liget'), utótagja a *Szász* helynévből (< *szász* népnév) keletkezett. Az ukrán városnév magyar átvétel. A város korábbi *Lampertszásza* neve (1247) a helység alapítójára és szász telepeseire utalt.

Ugocsa [1150 k.] (Nagyszőlős vm.; [egykori falunév])

Az első királyi ispán nevéből keletkezett magyar névadással, a R. *Ugrin* ~ *Ugron* személynév -sa, -csa képzőbokkal létrejött származéka. A település Tiszaszászfalu környékén lehetett. *Ugocsa vármegye* (1575) is e helységről kapta nevét.

Ungvár [1130 k.] (Ung vm.; ukr. *Uzshorod*)

Az összetétel előtagja az *Ung* folyónév, amely egy török eredetű m. R. *Unga* személynévre vezethető vissza (1247). Utótagja a *vár* 'erősség'. A magyar városnév tükörfordítása a mai hivatalos elnevezés.

ROMÁNIA (Erdély) – 20 vm.

Arad [1131—41] (Arad vm.; rom. *Arad*)

Pusztá személynévből keletkezett magyar névadással, vö. *Vrod* szn. (1211). Töve vagy az *úr*, vagy esetleg az *or(v)* 'tolvaj' lehet. Román neve a magyarból való.

Beszterce [1243] (Beszterce-Naszód vm.; rom. *Bistrița*)

A *Beszterce* folyónévre megy vissza, amely szláv eredetű, vö. hv.-szb. *Bistrica* hn. (< összl. *Bystrica* 'gyors folyású patak'). A román név is a szlávból származik. A város német neve *Nösen*, ez ismeretlen eredetű.

Brassó [1252] (Brassó vm.; rom. *Brașov*)

Valószínűleg – a román városnévvel együtt – szláv eredetű, vö. szláv *Brašovъ (*gradъ*) hn. A ném. *Kronstadt* 'Brassó' eredeti jelentése: 'borókával benőtt helyen épült város'.

CsíkSZereda [1558] (Csík vm.; rom. *Miercurea Ciuc*)

Az összetétel előtagja az aktuális vármegyére, az utótag a helyi vásár napjára vonatkozik. Magyar mintára alakult a város román neve.

Dés [1214] (Szolnok-Doboka vm.; rom. *Dej*)

Származékszó, melynek alapja a lat. *Desiderius* személynév (1211). A latin szóból rövidüléssel keletkezett, mint -ó képzős alakja a *Dezső* szn. (1275). Román neve a magyarból való.

Déva [1279] (Hunyad vm.; rom. *Deva*)

Személynévből keletkezett magyar névadással, vö. mai magyar *Déva* családnév. Nyelvünkéből való román neve.

Dicsőszentmárton [1278] (Kis-Küküllő vm.; rom. *Tirnăveni*)

Összetétel: előtagja a *Dicső* 'dicsőséges' jelző. Utótagja (második és harmadik eleme) pedig *Szentmárton*. A helységet templomáról nevezték el.

Fogaras [1291] (Fogaras vm.; rom. *Făgăras*)

Alapszava feltehetőleg a m. *fogoly* (~ nyj. *fogor*) madárnév, ennek -s képzős származéka. Román neve, valamint a német *Fogarasch* a magyarból származik.

Kolozsvár [1257–1272] (Kolozs vm.; rom. *Cluj-Napoca*)

Utótagja a m. *vár* főnév. Előtagja egy magyar személynév lehet (R. *Kulus*, *Kolus*), amely valószínűleg a német eredetű *Klaus* átvétele. 1974-től használják a román kettős névalakot, amelynek utótagja talán egy dák nemzetségnévből keletkezett.

Lugos [? 1332—1337, 1368] (Krassó-Szörény vm.; rom. *Lugoj*)

Valószínűleg egy magyar köznévből (*lugas*) keletkezett. A m. *lugas* 'felfutó növényzet' szavunk egyébként olasz eredetű. Román neve, valamint a német *Lugosch* átvétel a magyarból.

Máramarossziget [1880] (Máramaros vm.; rom. *Sighetul Marmăției*)

A *Máramaros*- előtag az egykori vármegyei hovatartozás jelölője. Az utótag a m. *sziget* főnévből létrejött *Sziget* (1332—1337) helynévből keletkezett. Román neve a magyarból való.

Marosvásárhely [1539] (Maros-Torda vm.; rom. *Țirgu Mureș*)

Az előtag a vármegyére, az utótag a székelység legfontosabb vásárhelyére utal. Magyar mintára alakult a város román neve.

Nagykároly [1786] (Szatmár vm.; rom. *Carei*)

Az összetétel előtagja, a *Nagy*- magyar névadással keletkezett, és korrelációban van a R. *Kiskároly* 'egy Békés vármegyei pusztája' helynévvel (1799). Az utótag egy török eredetű m. *karvaly* (~ *kurul*) madárnévből származik; ezzel azonos a mai földrajzi nevet jelentő R. *Karuly* helynév (1335). A város román neve a magyarból való.

Nagyszeben [1629, de: 1199] (Szeben vm.; rom. *Sibiu*)

Előtagja a *Nagy*- a felvidéki *Kisszeben* (1629) helynévvel van korrelációban. Utótagja a város melletti R. *Zeben* (1469) pataknevével etimológiai összefüggésben van, és valószínűleg egy *sviba 'som' szóra visszavezethető szláv *Svibinj helynévből eredeztethető. A város német neve *Hermannstadt* (tkp. 'Hermann városa'). A román név egy korábbi *Sibinul alakra megy vissza, és összefügg a magyar névvel.

Nagyvárad [1570, de: 1103] (Bihar vm.; rom. *Oradea*)

Az előtag a *Nagy-* elem, amely a közeli R. *Kisvárad* (~ *Kisvárda*) helynévvel van korrelációban. Az utótag a *Várad* (1103) helynév, a *vár* főnév *-d* kicsinyítő képzős alakja, jelentése tehát 'kis vár, kis erősség'. A német *Großwardein* és a rom. R. *Orádea Máre* a magyar névből, részfordítással keletkezett.

Segesvár [1300] (Nagy Küküllő vm.; rom. *Sighișoara*)

Előtagja a m. R. *seg, ség* 'domb, halom' jelentésű köznév (1055) *-s* képzős származéka, utótagja a *vár* főnév. Román neve a magyarból való.

Sepsiszentgyörgy [1492, de: 1412] (Háromszék vm.; rom. *Sfîntu Gheorghe*)

A szó előtagja a m. R. *sepsi* (~ *sebesi*) melléknévre megy vissza, ugyanis a sebesi székelyek Szászsebes vidékéről, a Sebes folyó mellékéről származnak. Az utótag a helység templomának védőszentjére, Sárkányölő *Szent Györgyre* utal. A város román neve magyar mintára keletkezett.

Székelyudvarhely [1589] (Udvarhely vm.; rom. *Odorheiu Seculiesc*)

Az előtag *Székelyföld*del (1587) kapcsolatos. Az *Udvarhely* (1334) utótag azt tanúsítja, hogy a székelyek tömeges megtelepedése előtt ezen a területen királyi udvarhely volt. Román neve részfordítás a magyarból.

Tenesvár [1154] (Temes vm.; rom. *Timișoara*)

Előtagja a *Temes* ősi, indoeurópai eredetű folyónév, amely szláv közvetítéssel került nyelvünkbe. Az utótag a *vár* főnév. A rom. *Timișoara* és a német *Temeschwar* magyar eredetű.

Torda [1075] (Torda-Aranyos vm.; rom. *Turda*)

Személynévből, magyar névadással keletkezett, feltehetően az egykori Torda vármegye első ispánjának nevéből. Ennek alapja a török *Turdi* név, amelynek tulajdonképpeni jelentése 'megmaradt' lehetett. A román helynév magyar eredetű.

SZERBIA (Vajdaság, Délvidék) – 2 vm.

Nagybecskerek [1331, ill. 1799] (Torontál vm.; szb. *Zrenjanin*)

Utótagja a *Becskerek*, R. *Becsekerek* helynév, amely 'egy Becse nevű személy *kerek* erdeje' jelentésű. Az előtag az erdélyi *Kisbecskerek* helynévtől (1796) való megkülönböztetésre szolgál. A mai szerb név egy helyi kommunista nevét viseli.

Zombor [1543] (Bács-Bodrog vm.; szb. *Sombor*)

Eredetileg *Coborszentmihály*-nak (1403) hívták e községet. Az összetétel *Cobor* eleme a földesúr vezetékneve, *Szentmihály* eleme a falu templomának védőszentje volt. A hosszú helységnév a *Zombor*-ral cserélődött fel a török hódoltság alatt Megjegyzendő, hogy a szb. *Sombor* már a 15. századtól adatolható. A magyar név szókezdő *z*-je az országban található, más etimológiájú *Zombor* helynevek hatására keletkezhetett. Vö. például *Mezőzombor*, *Kiszombor*.

HORVÁTORSZÁG és SZLAVÓNIA* („Horvát-Szlavónország”, Délvidék)

– 8 vm.

Belovár [1395] (Belovár-Kőrös vm.; hv. *Belòvār*), m. R. *Bélavár

A m. *Béla* szn.-nek és a *vár* 'erősség' fn.-nek az összetétele, vö. a *Bélavár* és a *Belgrád* helyneveket. Ez a horvátba *B(j)elòvār* alakban került, és így került vissza nyelvünkbe.

Eszék [1196] (Verőce vm.; hv. *Osijek*)

Déli szláv eredetű, vö. hv.-szb. *Osek* ~ *Osijek* hn. E név a hv.-szb. *ősēk* 'ól, akol', *ósek* 'lejtő' fejleménye. Az ókorban *Murs(i)a* városa állt ezen a helyen, ennek tövéhez vö. illír *murs- 'mocsár'. Ugyanez az előzménye a Rába mellékfolyójának, a *Marcal*nak.

Gospić [1816] (Lika-Korbava vm.; hv. *Gospič*)

A hv.-szb. *Góspić* helynév átvétele. A név töve a hv.-szb. *Gósipa* 'Boldogasszony' szó.

Ogulin [1818] (Modrus-Fiume vm.; hv. *Ogulin*)

A hv.-szb. *Ogŭlŭn* helynév átvétele. A név a hv.-szb. *ogŭliti* 'lehánt, megkopaszt, megnyúz' igéből származik.

Pozsega* [1150 k.] (Pozsega vm.; szlov. *Slavonska Požega*)

A szln., hv.-szb. *Požega* helynév átvétele. A név köznévi előzményéhez vö. szb. *požega* 'felgyújtás'.

Varasd [1193] (Varasd vm.; hv. *Varaždin*)

A m. régi nyelvi *váras* 'város' -*d* kicsinyítő képzős származéka (R. *Városd*). Horvát neve a magyarból való.

Vukovár [1808] (Szerém vm.; hv.-szb. *Vukovar*)

A hv.-szb. *Vukòvār* átvétele. Ennek előzménye a m. R. *Valkóvár* (1332—1337). Ebben az előtag, a R. *Valkó*- egy ősi szláv folyónévre vezethető vissza. Szerém vármegye előtt Vukovár volt Valkó vármegye székhelye.

Zágráb [1113] (Zágráb vm.; hv.-szb. *Zagreb*)

A hv.-szb. *Zágreb* átvétele. Ennek kétféle előzménye lehet: vagy egy 'part mögött', vagy egy 'sánc, földhányás, elkaparás' jelentésű délszláv közszóból származik.

AUSZTRIA (Burgenland) Ø vm.*

(* a magyar vm.-k nyugati részét kapta meg)

A külföldre került vármegye nevek (itt 34 vm. neve)

(erd. = erdélyi, fv. = felvidéki, ka. = kárpátaljai, dv. = délvidéki)

Abaúj-Torna vármegye (fv.) (1881)

Abaúj vármegye, a régi *Abaújvár megye* téves tagolásával keletkezett. *Abaújvár* helység (1255) az *Aba* nemzetség új földvárról kapta a nevét, vö. a régebbi *Óvár* földvárral (1255). Az *Aba* családnév török eredetű, vö. ótör. *Aba* 'atya, ős'. *Torna vármegye* (1575) nevét *Torna* helységről kapta (1373), ez pedig a mellette elfolyó patakról (1263). Szláv eredetű, vö.

*Tbrnava, melynek töve a szláv *tbrmъ*. 'töves, túske; kökény' szóra vezethető vissza. A mai szlk. *Turda* hn. a magyarból való. *Abaúj-Torna vármegye* a két vármegye egyesülésével keletkezett.

Alsó-Fehér vármegye (erd.)

Előtagja az *Alsó*-, utótagja a *Fehér*-. Pontosabban Fehér kőből épült vár, *Fehérvár*. Az Árpád-kor elején a fehér kőből emelt, esetleg fehérre is meszelt épületekhez a nagyszerűség, előkelőség képzelete kapcsolódott. Vö. *Fehérvár* 'Székesfehérvár' (1055).

Árva vármegye (fv.) (1347)

A Vág mellékfolyójáról, az *Árvá*-ról kapta a nevét (szlk. *Orava*), ez szláv eredetű, végső soron az indoeurópai **er-* ~ **or-* 'megmozdul, megindul' ige-tőre vezethető vissza.

Bács-Bodrog vármegye (dv.)

Bács helység (1111) vára Szent István óta megyeszékhelynek tekinthető. Neve egy régi magyar személynévből keletkezett, amely az ótörök *baya* méltóságnévre megy vissza. *Bodrog* egykori vár volt (1090 k.), neve azonos a *Bodrog* folyónévvel, ez *bodor* közszavunk származéka, és eredeti jelentése 'hullámos, nem sima víztükrű folyó'. *Bodrog vármegye* a XIV. századtól (1330), *Bács vármegye* pedig a XVI. századtól (1527) adatolható. Végül is ezekből, voltaképpen két várból alakult a *Bács-Bodrog vármegye*.

Beszterce-Naszód vármegye (fv.)

Beszterce helység (1243) folyójáról kapta nevét. A víznév szláv eredetű, vö. hv.-szb. *Bistrica* hn. Végső előzménye az összl. *bystrica* 'gyors folyású patak, folyó'. *Naszód* helység (1264) személynévből keletkezett magyar névadással, vö. *Naszaud* szn. (1270). Ez a személynév szláv eredetű lehet. A *Beszterce-Naszód vármegye* e két vármegye egyesüléséből keletkezett.

Belovár-Kőrös vármegye (dv.)

A *Belovárra* ld. a délvidéki megyeszékhelyneveket. A *Kőrös* helynév (1223) az egykori Kőrös vármegye központja (szb.-hv. *Križevci*). Ez a hv.-szb. *Križ* hn. (< hv.-szb. 'kereszt') átvétele. A helység nevét onnan kapta, hogy templomát lakói a Szent Kereszt tiszteletére szentelték. A XIX. század végén egy vármegyévé vonták össze *Belovár* és *Kőrös* vármegyét.

Bars vármegye (fv.) (1332)

A megyét a *Bors* nevű személyről, alighanem honfoglalás kori nemzetségfőről nevezték el. A m. *bors* főnévre visszavezethető szó ótörök eredetű.

Gömör és Kis-Hont vármegye (fv.)

Gömör vm. (1247) első ispánjáról kapta nevét. (a vár neve szlovákul *Gemer*) A helynév és személynév is az ótörök *kömür* 'szén' főnévre vezethető vissza. *Kis-Hont vármegyét* 1802-ben csatolták *Gömörhöz*.

Háromszék vármegye (erd.) (1571)

Összetétel: előtagja a *három* számnév, utótagja pedig a *szék* főnév. Kézdi-, Orbai- és Sepsiszéknek az egyesüléséből jött létre.

Hont vármegye (fv.) (1075)

Személynévből keletkezett magyar névadással, vö. m. *Hunt* személynév (1231). A helység alapjául szolgáló név német eredetű, vö. *Hunt* szn. (tkp. 'száznagy, hadnagy'). A honti királyi vár körül kialakult terület neve lett *Hont vármegye* (1290 k.).

Hunyad vármegye (erd.) A *Hunyad* helynév (1276) személynévből (1213) keletkezett magyar névadással. Hunyadvárról kapta nevét a hajdani *Hunyad vármegye* (1575).

Kis-Küküllő vármegye / *Nagy-Küküllő vármegye* (erd.)

A *Küküllő* folyónév (Kis- és Nagy-Küküllő) török eredetű. Átvett alakja *Kükālāy lehetett, vö. tatár *kügenlek* 'kökényes'. 1876-ban *Kis- és Nagy-Küküllő vármegye* központja Dicsőszentmárton és Segesvár volt.

Krassó-Szörény vármegye (erd.) (1880)

Krassó megyének Krassó vár volt az első székhelye (1177). A Szörényi bánság a régi Szörényvárról (1233) kapta nevet. 1880-ban Krassó vármegyét és a Szörényi bánság területén szervezett Szörény vármegyét Krassó-Szörény vármegye néven egyesítették.

Lika-Korbava vármegye (dv.)

A *Lika* tájnév a hv.-szb. *Líka* átvétele. Egy folyónévből eredeztethető, valószínűleg egy indoeurópai **leik-* 'hajlít, görbít' származéka vonódott át a folyó környékére. *Korbava* folyónév (a hv. *Krbava* átvétele) a vármegye névadója. E vármegyéhez tartozik a m. R. Zengg városa is (a mai m. *Senj* < hv.-szb. *Senj*).

Liptó vármegye (1575) (fv.)

A *Liptó* helynév szlovák eredetű, vö. szlk. *Liptov*. Ennek előzménye a szlk. R. *Lubtov grad* 'a mai szielnici vár'. A vármegye a nagy és fontos vár környékén létesült.

Maros-Torda vármegye (erd.)

A *Torda* erdélyi városnév (1075) személynévként, az egykori *Torda vármegye* első főispánjának nevéből keletkezett, magyar névadással, vö. *Turda* szn. (1202—1203). Ennek töve a török *Turdi* [tkp. 'megállt, megmaradt' jelentésű] személynévvel áll összefüggésben

Modrus-Fiume vármegye (dv.)

A *Modrus* délvidéki helynév (1193), egykori vármegyeszékhely a hv.szb. *Modruš* átvétele, e szó alapja a hv.-szb. *modar* 'kék'. *Fiume* (hv. *Rijeka*) délvidéki helynév (1553) az olasz R. *Fiume* [tkp. 'folyó'] átvétele.

Nyitra vármegye (fv.)

A felvidéki *Nyitra* a mellette fekvő folyóról kapta a nevét, vö. ószlovák *Nitrava* (871 k.); e szláv szó feltehetőleg egy indoeurópai töre megy vissza, vö. **neid-* ~ **nid-* 'folyik, áramlik'. Ebből a képzett alakból keletkezett a m. helynév (1111), majd szavunk *Nitra* alakban lett a város és a folyó nevévé egyaránt.

Pozsega vármegye (dv.)

A délvidéki *Pozsega* helynév (1150k.) a hv-szb. *Požega* hn. átvétele. Ennek a helynévnek a töve egy sor szláv szóval összetartozik, például szb. R. *požega* 'felgyújtás'.

Pozsony vármegye (fv.)

Pozsony személynévből, feltehetőleg a vár ispánjának a nevéből keletkezett, magyar névadással (1002), a személynévre ld. *Poson* (1138), e szó a m. R. *Pos* szn. (1214) kicsinyítő-becéző képzős származéka. A mai szlk. *Bratislava* helynév téves szlovák rekonstrukció eredménye.

Sáros vármegye (fv.)

A *Sáros* helynév a m. *sár* 'mocsár, ingovány' főnévnek az -s képős származéka. E helység váráról nevezték el – királyi erdőuralomból – *Sáros vármegyét*.

Szepes vármegye (fv.) (1279)

Személynévből keletkezett magyar névadással. Tövében a *szép* melléknév rejlik. A *Szepes* helynév később -ség képzővel egészült ki (1559), és az egész felvidéki terület nevévé vált.

Szerém vármegye (dv.) (1374)

Valószínűleg venét eredetű középkori városnév, vö. indoeurópai *sermo- 'folyó'. Nyelvünkben -ség képzővel jött létre a *Szerémség* (1527), és az egész délvidéki terület nevévé vált.

Szilágy vármegye (erd.) (1246)

A *Szilágy* pataknévből (1246) keletkezett 1876-ban a vármegye neve. Ez a *szil* fanév -gy képzős származéka. Idővel -ság képzővel jött létre a *Szilágyság* (1391), és az egész terület nevévé vált.

Szolnok-Doboka vármegye (erd.) (1876)

Előtagja *Szolnok* város (1075) nevével azonos, tehát R. *szó* szavunk származéka, 'szószoló, követ'-féle jelentéssel. Utótagját az egykori *Doboka* helységről (1164 k.) nevezték el, amely valaha e vármegye székhelye volt.

Temes vármegye (erd.) ld. *Temesvár*

Torda-Aranyos (erd.)

Torda ld. az erdélyi városnevek között. *Aranyos* a Maros mellékfolyója, neve az *aranyos* melléknévből keletkezett (1075). Az Aranyos homokjából ugyanis egykoron aranyat mostak. A folyó rom. *Arieș* neve magyar átvétel.

Torontál vármegye (dv.) (1323)

Pusztá személynévből keletkezett magyar névadással. Alapja a régi *torontál* madárnév, ami honfoglalás előtti török jövevényszó, vö. török *R. turumtaj* 'kis sólyom'. A vármegye magva egy királyi vagy hercegi udvarház lehetett.

Trencsén vármegye (fv.) (1575)

A városnév (1111) szláv eredetű, az ószlovák *Trnka* [tkp. 'kőkény'] személynév *-in képzős* származékának átvétele. Ebből való a ma hivatalos *Trenčín* helynév is. Trencsén városa körül alakult ki *Tencsén vármegye*.

Turóc vármegye (fv.) (1339)

A *Turóc* folyónév (1113) szláv eredetű, vö. szlv. *Turiec* helynév. Tövében egy összl. *turъ* 'ökör, szarvasmarha' lehet. A folyóról kapta nevét *Turóc vármegye*.

Varasd vármegye (dv.) ld. *Varasd*

Verőce vármegye (dv.) (1283)

A városnév (1234) a hv.-szb. *Virovitica* átvétele. Eredetileg egy folyóról kapta jelentését, ami 'sok örvénnyel rendelkező víz' lehetett. A városról kapta a nevét *Verőce vármegye*.

Zágráb vármegye (dv.) ld. *Zágráb*

Zólyom vármegye (fv.)

A városnév szlovák eredetű (1135), vö. szlk. *Zvolen* szn. E a névnek elsősorban 'kiválasztott, kiváló' jelentése volt. A helynévből alakult a *Zólyom vármegye* név.